

Anders Hervik

TRANSATLANTISK SLAVEHANDEL OG KOLONIALISME

En undersøkelse av dens plass i norsk historie og
det kollektive minnet.

Bacheloroppgave i Lektorutdanning i historie

Veileder: Thomas Brandt

Mai 2021

Anders Hervik

TRANSATLANTISK SLAVEHANDEL OG KOLONIALISME

En undersøkelse av dens plass i norsk historie og det kollektive minnet.

Bacheloroppgave i Lektorutdanning i historie
Veileder: Thomas Brandt
Mai 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Gamle slaveskip, George Floyd og en mørk fortid	2
Litteraturgjennomgang og metode	3
Definisjon av begreper	8
Den generelle bakgrunnen for handel på havet med Asia, Afrika og Amerika	10
Danmark-Norges handelsstasjoner og kolonier	11
<i>Trankebar</i>	11
<i>Gullkysten</i>	12
<i>Vestindia</i>	14
Fredensborgs seilas i trekanthandelen	17
Var Norge en kolonimakt?	19
<i>Kolonist eller koloni?</i>	21
<i>Kollektive minner</i>	23
En egen historie – en egen debatt	25
Hvordan kan enn løfte og nyansere det kollektive minne om norsk koloni- og slavehistorie?	26
<i>Har det blitt et større fokus på norsk koloni- og slavehistorie?</i>	28
Avslutning	29
Litteraturliste:	32

Forord

Min inspirasjon for å skrive om norsk slavehandel kommer fra de mange sykkelturene vi hadde på barneskolen helt øst på Tromøya. Så langt øst man kommer på denne sørlandsøya, helt ute i havgapet, er det satt opp et minnesmerke. Et minnesmerke om et slaveskip ved navnet Fredensborg. På turene ut til Tromøyas østside ble vi fortalt historiene om dette skipet. Historiene om seilaser til steder som Gullkysten og Vestindia for hundrevis av år siden. Vi ble også fortalt historien om de lokale dykkerne som fant skipet, og hvordan de, rett der vi sto, dro opp elefanttenner og kanoner fra havets bunn.

Derfor vil jeg takke nå avdøde Leif Svalesen for å sitt arbeid med slaveskipet Fredensborg og boka med samme navn, det har virkelig vært inspirerende. I tillegg vil jeg takke Tore Svalesen for å ha delt sine historier om funnet av Fredensborg, Karibien og slavehistorie. Det var virkelig en «kickstart» på skrivearbeidet for min del. En hjertelig takk går også til Linda Svalesen som har gitt tips om hvordan jeg kan komme i kontakt med ulike kilder til denne oppgaven.

Ved NTNU går en stor takk til min veileder, Thomas Brandt, for svært gode tilbakemeldinger og hyggelig samarbeid. Det har virkelig vært en fryd! Tips fra Jon Olav Hove har også vært utrolig hjelpsomt i arbeidet med å finne kildemateriale - takk! Gjennomlesning og tips fra andre studenter har også vært til stor hjelp!

Til slutt vil jeg gi min store takk til de to viktigste damene i mitt liv: Guro og Mamma. Takk til dere begge for å ha tatt dere tida til å korrekturlese oppgaven og gi tilbakemeldinger på arbeidet. I tillegg til støtte i alle andre områder i dette livet som man trenger hjelp til. Det har vært uvurderlig.

Anders Hervik, Trondheim, mai 2021

Gamle slaveskip, George Floyd og en mørk fortid

Høsten 1974 fant tre fritidsdykkere et skipsvrak på utsiden av Tromøya.¹ Skipet het Fredensborg, og hadde ligget på havets bunn siden 1768. De tre dykkerne hadde tatt i bruk sjøforklaringen som ble nedskrevet etter skipets forlis for å finne skipet, samt en nøye undersøkelse av hvordan havstrømmene beveget seg på yttersiden av Tromøya.² Skipet hadde blitt begravd av sand gjennom alle årene på havets bunn. Dette gjorde arbeidet med å få Fredensborg opp krevende, men det gjorde også at mye av det som var ombord var i svært god stand. Vraket var som en tidskapsel fra en svunnen tid. I vraket fant de en mengde av såkalte «kolonivarer», som for eksempel fargetre, mahogni, tobakk og elfenben. Men de fant også fotbøyle og slavepiper – tydelige beviser på at Fredensborg hadde vært et slaveskip. Et skip som hadde deltatt i triangelfarten mellom Europa, Afrikas vestkyst og koloniene i Amerika.³ Funnet av skipet skapte stor oppstandelse i samtida, og interessant nok ble Fredensborgs seilaser hovedsakelig sett på som utelukkende dansk historie, og et uttrykk for dansk kolonialisme.⁴

Hopper vi fram til sommeren 2020 blusset det opp en debatt i Norge om hvorvidt statuen av den dansk-norske forfatteren Ludvig Holberg foran Nationaltheatret skulle fjernes. Holberg hadde angivelig eid aksjer i ulike selskaper som drev med slavehandel,⁵ men Holbergs rolle i slavehandelen er omdiskutert.⁶ Likevel mente ulike demonstranter og politikere at statuen ikke hørte hjemme i det offentlige rom. Lignende krav ble også rettet mot fjerning av statuen til den tidligere britiske statsministeren Winston Churchill med bakgrunn i at han hadde vært en «rasist» og «kolonist».⁷ Opphavet til debatten i Norge om gamle statuer finner vi i USA, og er knyttet til drapet på afro-amerikanske George Floyd.

Drapet på Floyd utløste store demonstrasjoner i USA mot politivold og hvit overmakt. Under fanen BLM (Blacks Lives Matter) gikk tusenvis av mennesker i gatene for å vise sin motstand, og demonstrasjonene spredte seg etterhvert fra USA til andre deler av verden,

---

¹ Haugland 2020: 88 & 89.

² Svalesen 1996: 18 & 19.

³ Ibid: 20, 173 – 186.

⁴ Et eksempel som knytter funnet av Fredensborg utelukkende til dansk historie er: Nordisk Tidene 1974.

⁵ Herbjørnsrud 2020.

⁶ Solberg 2020.

⁷ Knutsen, T & Henschien, S: 2020.

deriblant Norge.⁸ Et av målene til demonstrantene var å bekjempe det de kalte «strukturell rasisme», og et ledd i denne kampen var å gå til angrep på ulike historiske statuer som hadde tilknytning til «rasistisk virksomhet» som slavehandel, slavedrift og kolonialisme.

Eksempelvis ble statuen til den britiske slavehandleren Edward Colston kastet i havna i Bristol⁹ og statuen av den tidligere presidenten i Amerikas konfødererte stater, Jefferson Davis, ble revet ned i Richmond, Virginia.¹⁰

USA har en mørk fortid når det kommer til rasisme og slaveri. Millioner av mennesker ble tvangsflyttet over havet for å jobbe på plantasjer i Sørstatene. Amerikanerne har også utkjempet en borgerkrig om slaveri, og landet har vært preget av rasistiske lovverk som Jim Crow-lovene.¹¹ Slaveri og rasisme i dagens USA er åpent anerkjent og diskutert som en del av nasjonens «problematisk kulturarv».¹² Så da er spørsmålet: hvordan er Norges fortid når det kommer til slaveri- og kolonivirksomhet? Og hvilken plass har norsk koloni- og slavehistorie i dagens kollektive minne? Denne oppgaven skal undersøke Norges rolle i den transatlantiske slavehandelen, samt drøfte hvordan norsk offentlighet og ulike fagmiljøer har behandlet norsk slavehistorie de siste årene. Oppgaven vil også identifisere ulike måter belyse norsk koloni- og slavehistorie på. Først vil oppgaven ta for seg hvilken metode som er anvendt i oppgaven, samt kildene som er brukt.

Litteraturgjennomgang og metode

I arbeidet med denne oppgaven har fremgangsmåten vært å lokalisere et bredt utvalg av litteratur og kilder som belyser temaet norsk koloni- og slavehistorie, ettersom målet har vært å få en overordnet forståelse for temaet. Dermed er kilder av svært ulik art relevant for denne oppgaven. Dette kan være kilder som fagartikler, masteroppgaver og bøker skrevet av historikere. Dessuten har populærkulturelle kilder som viser hvordan samfunnet som helhet oppfatter norsk involvering i koloni- og slavevirksomhet også blitt anvendt. Dette er for eksempel filmer, tv-programmer og barnebøker. I tillegg er kilder som sier noe om diskursen rundt temaet norsk koloni- og slavehistorie relevante, og her er avisartikler og masteroppgaver gode kilder. Gjennom de ulike kildene som jeg videre i denne delen av

---

⁸ Buchanan, L, Bui, Q og Patel, J.K: 2020.

⁹ Morgenbladet 2020.

¹⁰ Carrega, C og Allen, K: 2020.

¹¹ Waage et al. 2013: 270.

¹² Et eksempel på problematisering av USAs fortid kan være: Horton & Horton 2009.

oppgaven skal presentere har jeg etter egen oppfatning fått en representativ oversikt over fagfeltet som er undersøkt.¹³ Det realhistoriske grunnlaget for oppgaven har blitt etablert ved hjelp av sekundærlitteratur fra det faghistoriske feltet, og de er av både eldre og nyere art.

I arbeidet med oppgaven tok jeg i begynnelsen utgangspunkt i forfatter og lokalhistoriker Leif Svalesens bok «Slaveskipet Fredensborg» fra 1996. Dette var for å få en oversikt over Fredensborgs reise, og i boka fikk jeg også et innblikk i hvordan det dansk – norske kolonivelde fungerte.¹⁴ I tillegg til Svalesens «Slaveskipet Fredensborg» har historiker Roar Løkens bok, «De dansk–norske tropekoloniene – sukker, krydder, slaver og misjon» fra 2020, vært viktig for å bygge en grunnleggende forståelse for kolonivelde. Boka er det første samleverket skrevet på norsk om de dansk-norske koloniene. Løkens bok ga meg også en spennende inngang til hvordan de de dansk-norske handelsstasjonene i Asia fungerte.¹⁵ Selv om Løken har gjort et omfattende kildearbeid i sin bok, og er et viktig grunnlag for denne oppgaven, har han også høstet en del kritikk. Filolog Sunnev Gran har kritisert boka for å ikke ha noen distanse til sekundærlitteraturen som blir anvendt, og mener at deler av boka bærer preg av «klipping og liming». Samtidig peker Gran på at tidspunktet for lanseringen av boka er passende, og referer til BLM demonstrasjonene. Likevel etterlyser hun en bedre fremstilling, og skriver: «Det ser med andre ord ut som vi må vente en stund til på en solid, samlet fremstilling av kynismen og store penger i trekanthandelen sett fra denne siden av Skagerak».¹⁶

Svalesens- og Løkens bøker har også blitt tatt i bruk for å lokalisere andre relevante kilder. Av norske kilder er kysthistoriker Hartvig Dannevig «Slaveskipet Fredensborg» fra 1978 tatt i bruk for å få flere kilder til Fredensborgs reise.¹⁷ Boka «Trankebar – nordmenn i de gamle tropekolonier» fra 2001 av journalist Yngvar Ustvedt er en annen norsk kilde som ble brukt for å få en grunnleggende forståelse for dansk-norske posisjoner i det fjerne Østen.¹⁸ Utover litteratur som gir en innsikt i de realhistoriske forholdene i det dansk-norske rike, har jeg også sett på historiker og professor Ola Svein Stugus bøker «Historie i bruk» og «Den andre

---

¹³ Melve & Ryymin 2018: 22.

¹⁴ Svalesen 1996.

¹⁵ Løken 2020.

¹⁶ Gran 2020.

¹⁷ Dannevig 1978.

¹⁸ Ustvedt 2001.

verdenskrigen i norsk etterkrigsminne» som tar for seg historiebruk.¹⁹ Historiebruk i denne oppgavens kontekst vil utdypes i delkapittelet «*Kollektive minner*».

I tillegg til norsk litteratur har danske forfattere skrevet en rekke verk om dansk-norsk koloni- og slavehistorie. Av dansk litteratur har forfatter Thorkild Hansens romantrilogi fra slutten av 1960-tallet, «Slavenes Kyst», «Slavenes skip» og «Slavenes Øyer», vært interessante kilder for å få et innblikk i hvordan 60-tallets forfattere presenterte Danmark og Norges fortid.²⁰ Hansens bøker kan også sees på som standardverk innen dansk-norsk slavehistorie.²¹ I tillegg har lesning av boka «Guldkysten» skrevet av historiker Georg Nørregaard fra 1968 vært viktig for å få en forståelse for de dansk-norske stillingene på Gullkysten, samt et innblikk i hvordan historikere på 60-tallet skrev om kolonier.²² Av dansk litteratur, og særlig av eldre art, er det flere kilder som kunne ha blitt brukt. Forfatter Kay Larsen har skrevet en rekke bøker om de dansk-norske koloniene i første halvdel av 1900-tallet, som «Krøniker fra Guinea» fra 1927. Historiker Jens Olav Bro-Jørgensens «Dansk Vestindien Indtil 1775 – Kolonisation og Kompagnistyre» fra 1966 kunne også vært spennende lesning. Dessverre var det ikke tid til å lese Larsens og Bro-Jørgensens bøker. Likevel har jeg prøvd å ta i bruk kilder av ulik alder for å få et godt bilde av det dansk-norske kolonivelde, samt et visst innblikk i hvordan den dansk-norske kolonihistorien har blitt omtalt i ulike perioder. På den måten fungerer kildene som både primær- og sekundærlitteratur. I tillegg til dansk og norsk litteratur har også noe internasjonal litteratur blitt tatt i bruk. Dette er for å kunne skrive om den generelle bakgrunnen for handel på havet med Asia, Amerika og Afrika. Her har historiker Merry Wiesner-Hanks bok «Early Modern Europe 1450 – 1789»²³ og historikerne Robert R. Palmer, Joel Colton og Lloyd Kramers «A History of Europe in the Modern World» blitt benyttet.²⁴ Utover bøker har også fagartikler vært interessante kilder.

Artikkelen «The European and the Eurafican Population of the Danish Forts on the Eighteenth-Century Gold Coast» skrevet av historiker Holger Weiss har gitt en forståelse for hvordan samværet mellom europeere og afrikanere var på Gullkysten, samt hvordan de

---

¹⁹ Stugu 2008, Stugu 2021.

²⁰ Hansen 1967, Hansen: 1968, Hansen 1970.

²¹ Melve & Ryymin 2018: 21.

²² Nørregaard 1968.

²³ Wiesner-Hanks 2013.

²⁴ Palmer et al. 2014.

dansk-norske fortene var organisert.²⁵ Statsviter og sosiolog Iver B. Neumann skriver om imperialismen i Norden og problematiserer Norges rolle i det dansk-norske kolonivelde i artikkelen «Imperializing Norden».²⁶ Neumanns perspektiv på Norges rolle i kolonitida har vært et interessant perspektiv å ta med i oppgaven. Historiker Jon Olav Hoves artikkel «Sukkerhuset i Trondheim - historia og minnet om industrietablering og transatlantisk slavehandel» har vært en viktig kilde for å forstå linken mellom Trondheim og den transatlantiske slavehandelen, og Hoves problematisering av Norges posisjon i dette har vært et spennende element som er trukket inn i oppgaven.²⁷ Professor Linn Ann Köbers artikkel «Gold Coast (2015) and the Danish economies of colonial guilt» har gitt et nyttig perspektiv i hvordan populærkultur kan være en del av nasjoners kolonihistorie.²⁸ I tillegg har professor og historiker Terje Tvedts bokkapittel «Var Norge et koloniland?» i boka «Verdens historie – med fortiden som speil» gitt et interessant perspektiv på hvorfor noen historikere mener Norge var et annerledesland i kolonitiden.²⁹ I tillegg til fagartikler og bøker har doktor- og masteravhandlinger vært viktig i denne fordypningsoppgaven, særlig i arbeidet med å få en forståelse for hvordan koloni- og slavehistorien har vært brukt i nyere tid (historiebruk).

Maria Laviks oppgave «Small players in the big game – Norwegians and the slavetrade» har gitt et viktig bidrag til denne oppgaven ved å plassere Danmark-Norge og nordmenn inn i den transatlantiske slavehandelen, og hun sammenligner det dansk-norske riket med andre europeiske kolonimakter, som det britiske imperium.³⁰ Når det kommer til historiografi og historiebruk har tre masteravhandlinger vært sentrale kilder. Ina Victoria Nebb Rånes har analysert den dansk-norske transatlantiske slavehandelen, og dens omtale i norsk og dansk historielitteratur i sin masteravhandling.³¹ Jonas Høibakk har tatt for seg en lignende problemstilling i avhandlingen «Nordmenns rolle i dansk-norsk kolonitid – analyse av historiografi og avisdebatter, 1980 – 2017», og i oppgaven tar han særlig for seg avisers omtale av dansk-norsk kolonitid. Tobias Stein Eilertsen oppgave «Kolonitiden – en komparativ analyse av norske og danske lærebøker om kolonialiseringen og kolonitiden» har gitt et interessant innblikk i lærebøkers forvaltning av koloni- og slavehistorie.³² I tillegg har

---

²⁵ Weiss 2018.

²⁶ Neumann 2014.

²⁷ Hove 2016.

²⁸ Körber 2018.

²⁹ Tvedt 2020: 231 – 235.

³⁰ Lavik 2013.

³¹ Rånes 2016.

³² Eilertsen 2017.

Øyvind Tomters «Frie Fargede På St. Croix 1755 – 1800» vært sentral for å få en grunnleggende forståelse for dagliglivet på koloniene i Karibien, og det sosiale hierarkiet på de dansk-norske øyene.³³ Doktoravhandlingen «The Danish Slave Trade from West Africa and the Afro-Danish Relations on the 18th-Century Gold Coast» av historiker Per O. Hernæs har også vært viktig for å få en forståelse for de økonomiske og sosiale forholdene på 1700-tallets Gullkyst.³⁴ Utover å være sentrale kilder til historiebruk i nyere tid, har også kildelistene i master- og doktorgradsavhandlingene vært nyttig pekepinner for hvor man kan finne flere kilder. I tillegg til ulike faghistoriske kilder har avisartikler blitt tatt i bruk for å belyse hvordan diskursen i samfunnet rundt temaet norsk koloni- og slavehistorie har vært tidligere og hvordan den er i vår egen samtid. Avisartiklene av eldre art som er tatt i bruk i oppgaven er lokalisert ved å søke i nasjonalbibliotekets arkiver. For å få en ytterligere forståelse for dagens diskurs har også populærkulturelle bidrag blitt tatt i bruk.

Høsten 2020 ble filmen «Slaveskipet – Norges mørke kolonihistorie» sendt på NRK. Filmen er en norskprodusert film som dramatiserer slaveskipet Fredensborgs reise, og viste TV-seerne norsk involvering i slavehandel.³⁵ En annen film som har blitt anvendt som kilde er den danske filmen «Gullkysten». Filmen er en såkalt historisk dramafilm som følger den delvis oppdiktete danske botanikeren Wulff Joseph Wulffs reiser i den dansk-norske kolonien på Gullkysten.³⁶ Begge filmene har gitt en innsikt i hvordan det norske samfunnet har blitt presentert sin egen fortid innen koloni- og slavehistorie. Tv-programmene «Slaveriet» og den danske serien «Slavenasjonen Danmark» har gitt noe av den samme innsikten. Serien «Slaveriet» tar for seg den transatlantiske slavehandelen som helhet,³⁷ mens «Slavenasjonen Danmark» undersøker dansk-norsk involvering i slavehandelen.³⁸

I tillegg til ulike film- og tv-produksjoner har også en barnebok blitt tatt i bruk som kilde. Forfatter Anders Totlands bok «Den Norske Slavehandel» presenterer ulike personer som enten var deltakere eller ofre for den transatlantiske slavehandelen, som nordmannen Ole Nicolaysen som seilte på Fredensborg.³⁹ Boka gir et spennende innblikk i et variert

---

³³ Tomter 2007.

³⁴ Hernæs 1992.

³⁵ Tellefsen 2020.

³⁶ Dencik 2015.

³⁷ Jacobovici 2020.

³⁸ Skjød 2021.

³⁹ Totland 2018: 36.

persongalleri fra den dansk-norske kolonitida. Som kilde er boka også interessant for å se hvordan norsk slavehandel blir presentert for barn. Her er det også verdt å nevne at forfatter Fartein Horgar har skrevet romanserien «Vestindiakvintetten» om det dansk-norske kolonivelde med særlig fokus på koloniene Vestindia. Bøkene plasserer Norge som en sentral aktør i den transatlantiske slavehandelen.⁴⁰ Men det var dessverre ikke tid til å lese gjennom bøkene av Horgar. I de foregående avsnittene har jeg presentert de ulike kildene som denne oppgaven bygger på, og hvilke kilder som er utvalgt, samt måten de er anvendt på, uttrykker oppgavens metode.

Metoden i denne oppgaven er kvalitativ analyse. Arbeidet er kvalitativt ettersom jeg tar utgangspunkt i utvalgte kilder fra ulike perioder, og har prøvd å identifisere kildemateriale som kan fungere som representasjoner for ulike epoker.⁴¹ Noe som kunne styrket oppgaven, men som det ikke var tid eller rom for, hadde vært å utvikle egen statistikk over for eksempel avisers omtale av koloni- og slavehistorie. For å kompensere for denne svakheten har jeg tatt i bruk kilder som selv har analysert ulike fenomener kvantitativt, som eksempelvis Høibakks masteravhandling «Nordmenns rolle i dansk-norsk kolonitid – analyse av historiografi og avisdebatter, 1980 – 2017».⁴² I analysearbeidet har jeg analysert et bredt utvalg av skiftelige kilder, og derfor bærer analysen hovedsakelig preg av å være en dokumentanalyse.⁴³ I tillegg har jeg tatt med multimodal tekst (film, tv-programmer) i analysen, og bakgrunnen for at film og tv-programmer har blitt inkludert er for å få et enda større grunnlag for å kunne analysere den nåværende diskursen rundt teamet.⁴⁴ Videre skal oppgaven definere to begreper som vil være sentrale i oppgaven.

Definisjon av begreper

Det er to begreper som vil bli anvendt gjentatte ganger i denne oppgaven som nå skal defineres. Årsaken til at begrepene defineres er for å klargjøre hva som menes med begrepene, og samtidig understreke viktigheten av et bevisst forhold til hvilke begreper som anvendes i tekst. De to begrepene som skal defineres er *slave* og *Norge*.

---

⁴⁰ Pedersen 2021.

⁴¹ Melve & Ryymin 2018: 59.

⁴² Høibakk 2019.

⁴³ Johannesen et. al 2016: 97.

⁴⁴ Melve & Ryymin 2018: 62.

Det første begrepet er *slave* og det er et begrep som raskt skaper assosiasjoner til ufrihet og lidelse. Begrepet blir definert i bokmålsordboka som en «ufri, livegne eller trell person» og eksemplifiserer med: «fangene ble solgt som slaver».⁴⁵ Årsaken til at dette begrepet er tatt med i denne delen av oppgaven er ikke fordi begrepet er vanskelig å forstå eller kan ha tvetydig betydning. Min antagelse er at folk flest har en klar forståelse for hva begrepet slave innebærer. Mitt poeng er at ordet slave brukt gjentatte ganger uten et bevisst forhold til begrepet har potensiale til å fjerne menneskeligheten til de som ble gjort til slaver. Brukes fraser som «slavegjorte mennesker» eller «de ufrie menneskene» tydeliggjøres at de ikke bare var slaver, de var også mennesker. Men skulle jeg brukt de to forannevnte benevnelsene hver gang jeg omtaler ufrie mennesker i teksten ville det krevd en del plass, og vært upraktisk. Derfor vil jeg i denne oppgaven ta i bruk begrepet slave om slavegjorte mennesker, men ha et bevisst forhold til de utfordringene anvendelse av begrepet kan ha.

Det andre begrepet jeg ønsker å definere er «begrepet» *Norge*. Norge har i dag en klar definisjon. Det er den politiske organiserte staten som befinner seg i det geografiske området Norge. I en historisk kontekst er det ikke like enkelt å definere hva Norge egentlig var. Under den såkalte «dansketida» var Norge en del av den danske konglomeratstaten, og ble styrt fra København.⁴⁶ I de aller fleste norske kilder brukes benevnelsen Danmark-Norge for staten som det geografiske området Norge var underlagt fra 1380 – 1814. Likevel var det et skille mellom de menneskene som bodde i Norge, og de som bodde i det som i dag er staten Danmark, innen eksempelvis språk og kultur. I denne oppgaven vil to begreper derfor tas i bruk. Det vil være et skille mellom Danmark-Norge og Norge. Når konglomeratstatens politikk undersøkes generelt sett vil benevnelsen Danmark-Norge brukes. Men hvis oppgaven snakker om enkeltmennesker fra det geografiske området som i dag utgjør staten Norge vil begrepet nordmann brukes. Som når oppgaven nå skal undersøke den generelle bakgrunnen for handel på havet med Asia, Afrika og Amerika, og senere konglomeratstatens kolonivelde, vil i hovedsak begrepet Danmark-Norge brukes.

---

⁴⁵ Bokmålsordboka 1993: 474.

⁴⁶ Moseng et al. 2012: 11.

Den generelle bakgrunnen for handel på havet med Asia, Afrika og Amerika

Allerede på 1400-tallet begynte portugisiske skip å seile langs den afrikanske vestkysten for å handle med deler av det afrikanske kontinentet som til da hadde vært ukjent for europeerne. Dette var starten på at havet skulle fungere som veien for en mer globalisert verden, sett fra et europeisk ståsted. Portugisiske skip seilte etterhvert rundt det beryktede Kapp Agulhas, og skip begynte nå å handle med den afrikanske øst-kysten, Madagaskar og etterhvert India, Kina og «Krydderøyene» (Indonesia).⁴⁷ Det var ikke bare portugisiske skip som deltok i denne handelen, og etterhvert deltok europeiske stater som Storbritannia, Nederland og Frankrike i handel med det fjerne Østen. Handel med Asia var ikke noe nytt. Karavaner med eksklusive varer som kinesisk porselen og krydder hadde i lang tid kommet til Europa på land langs silkeveien, og hadde blant annet gjort bystatene i dagens Nord-Italia svært velstående. Med skip kunne man øke volumet av varer man kunne frakte, og dermed kunne enda flere varer selges i Europa, som igjen medførte større profitt.⁴⁸ Fra 1400- til 1600-tallet etablerte europeerne i hovedsak handelsstasjoner i Afrika og Asia, men utover 1700- og 1800-tallet begynte en omfattende kolonisering av kontinentene, og på starten av 1900-tallet var nesten hele Afrika kolonisert. Store deler av Asia var også under europeisk kontroll, enten direkte eller indirekte.⁴⁹ Men det var ikke bare i Afrika og Asia europeere reiste. De reiste også til den nye verden: Amerika.

Etter Columbus sine ekspedisjoner til det amerikanske kontinentet på 1490 – tallet, endret europeernes oppfatning av verdens størrelse seg radikalt. Seilte man vestover var ikke India neste destinasjon slik som Columbus hadde sett for seg. Det var nemlig et enormt landareal i mellom, nemlig Amerika.⁵⁰ Derav blir Karibien kalt det noe forvirrende navnet Vestindia. I løpet av 1500-, 1600- og 1700-tallet økte ulike europeiske stater interaksjon med den nye verden, og europeernes ankomst fikk forferdelige konsekvenser for urbefolkningen som allerede levde der. De opplevde et dramatisk fall i befolkningens mengde, og den opprinnelige befolkningen bukket under som konsekvens av krig, straffarbeid og særlig sykdommer

---

⁴⁷ Palmer et al. 2014: 100 – 103.

⁴⁸ Wiesner–Hanks 2013: 241, 243 & 244.

⁴⁹ Palmer et al. 2014: 665, 676.

⁵⁰ Wiesner-Hanks 2013: 247 & 248.

introdusert fra Europa.⁵¹ I en hensynsløs jakt på gull tok spanjolene kontroll over Mellom- og Sør-Amerika, med unntak av Brasil som tilfalt portugiserne, etter Tordesillas-avtalen fra 1494.⁵² Senere ville både franskmennene, nederlenderne og britene få et visst fotfeste i det sørlige Amerika. I Nord-Amerika var det både britiske, franske, spanske og nederlandske interesser som kjempet om kontrollen.⁵³ I dagens USA og Canada var det tidlig innflytting av innvandrere fra Europa, og over tid ville millioner av mennesker fra Europa reise over Atlanterhavet for et bedre liv. Av dem, svært mange nordmenn, hvis man ser i forhold til folketallet i Norge.⁵⁴

På øyene i Karibien var det en lignende kniving mellom stormaktene for å ta kontroll over landareal. Nederland, Frankrike, Storbritannia og Spania koloniserte store deler av Karibien – og de tre førstnevnte kontrollerer enda øyer i Karibien. EUs yttergrense er ikke i dag ved Atlanterhavet i vest og den russiske grensa i øst, men går blant annet mellom Nederland og Frankrike på øya Saint Martin i Karibien. Her etablerte europeerne etterhvert plantasjeanlegg for å produsere blant annet sukker, kaffe og bomull.⁵⁵ Arbeidskraften ble hentet i form av slaver fra den afrikanske vestkysten, og fra områder som hadde «talende navn» som Gullkysten, Slavekysten og Elfenbenskysten.⁵⁶ Etterspørselen i Europa økte i takt med at kolonivarer ble en større del av europeernes hverdagskonsum. Dette var etterhvert en næring som kunne være svært innbringende økonomisk, og den dansk-norske kongen ønsket etterhvert også å delta i denne handelen.⁵⁷

Danmark-Norges handelsstasjoner og kolonier

Trankebar

På starten av 1600 – tallet begynte den dansk-norske kronen å fatte interesse for å delta i handelen med det fjerne Østen, og i 1620 ble det etablert en handelsstasjon på sør-øst kysten av dagens India, kalt Trankebar.⁵⁸ Herifra ble handelsforbindelser med andre deler av Asia etablert, som eksempelvis Kina og «Krydderøyene». Danmark-Norge opprettet etterhvert

---

⁵¹ Palmer et al. 2014: 100.

⁵² Ibid: 104.

⁵³ Wiesner-Hanks 2013: 512 – 519.

⁵⁴ Eriksen 2017: 251 – 253.

⁵⁵ Ibid: 268.

⁵⁶ Palmer et al. 2014: 280.

⁵⁷ Løken 2020: 17 & 18.

⁵⁸ Ustvedt 2001: 24.

ulike handelsstasjoner i flere deler av Asia, som på Nikobarene og Serempore.⁵⁹ På dansk-norske skip gikk det etterhvert varer fra Europa, som våpen, ammunisjon, brennevin og jern, og det ble sendt ulike «eksotiske varer» tilbake, som krydder, silke og ikke minst salpeter.⁶⁰ Danmark-Norges rolle i handel med Asia er et svært interessant og lite belyst felt i norsk historie, som blant annet hvordan koloniene i Asia drev med omfattende slavehandel.⁶¹ Dansk-norsk involvering i Asia er til gjengjeld et svært omfattende forskningsfelt, og det ble ikke rom i denne oppgaven for å inkludere også denne delen av norsk historie. Derfor vil denne oppgaven i hovedsak fokusere på dansk-norsk involvering i Afrika og Amerika. For noen år etter at kolonien i Trankebar ble etablert, ble det også anskaffet dansk-norske posisjoner på den afrikanske vestkysten – et område som ble kalt dansk Guinea.

Gullkysten

I 1659 ble det første fortet som var kontrollert av et dansk-norsk selskap på Gullkysten bygd, nemlig Fredriksborg. Fortet ble bygget av det Glükstadtske Afrikanske Kompaniet som hadde fått privilegiumsbrev for å kunne drive handel på Gullkysten av den dansk-norske kongen.⁶² Bare to år etter bygges Christiansborg, i samme område som dagens hovedstad i Ghana ligger, i Accra. Christiansborg utviklet seg til å bli Danmarks-Norges hovedsete på Gullkysten.⁶³ I løpet av de 200 årene Danmark-Norge kontrollerte områder på Gullkysten ble det i tillegg til Fredriksborg og Christianborg bygget en rekke andre handelsforter som Kongensten, Prinsensten, Augustaborg og Isegram.⁶⁴

Områdene på Gullkysten ble forvaltet på ulike måter. Dansk Guinea var enten direkte styrt av Kongen i København, altså den dansk-norske stat, eller av private selskaper som fikk tildelt privilegiumsbrev for å drive fortene.⁶⁵ Selskapene som drev fortene kontrollerte også handelen, og det var sånn de skulle tjene penger. Den dansk-norske kongen ble kompensert ved at selskapet måtte betale avgifter og toll.⁶⁶ Det som er tydelig i kildematerialet var at fortene, og guvernøren der, hadde stor kontroll over den daglige driften ettersom kontakt med

---

⁵⁹ Løken 2020: 31, 33 & 34.

⁶⁰ Ustvedt 2001: 73.

⁶¹ Jørgensen 2018.

⁶² Løken 2020: 37.

⁶³ Hansen 1967: 13.

⁶⁴ Brimnes 2012a.

⁶⁵ Brimnes 2012b.

⁶⁶ Løken 2020: 147.

moderlandet var relativt sporadisk.⁶⁷ Hvorvidt det var private selskaper eller staten som forvaltet de dansk-norske fortene, var de dansk-norske gjennom hele perioden på Gullkysten i et avhengighetsforhold til de lokale som bodde der.

Denne avhengigheten kommer til uttrykk på en rekke områder. Fortene var avhengige av de lokale for at det daglige livet skulle gå rundt. Et eksempel på dette er landsbyen som vokste fram rundt Christiansborg som het Osu, på folkemunne blant de dansk-norske kalt «Negeriet».⁶⁸ Det var i Osu matvarer, medisiner og andre nødvendighetsvarer ble anskaffet. I tillegg tok europeiske ansatte på fortet seg ofte en kone i landsbyen, i et såkalt «Cassare marriage». Dette medførte igjen at det ble født en rekke barn med europeisk far og afrikansk mor.⁶⁹ I tillegg var Danmark-Norge helt avhengige av allianseforhold med lokale herskere for å ha kontroll. I motsetning til den dominansen den britiske kolonimakten senere skulle få over Gullkysten på 1800-tallet, og den kontrollen Danmark-Norge hadde på øyene i Karibien, hadde lokale, afrikanske konger stor innflytelse over maktpolitikken i regionen under Danmark-Norges tid i Guinea. Det er blant annet eksempler på hvordan de dansk-norske støttet en tapende side i en lokal konflikt, og som konsekvens ble nesten Christiansborg brent ned til grunnen.⁷⁰ Hernæs beskriver den politiske situasjonen slik: «Cooperation with the local African polities was a necessity»⁷¹ Måten de dansk-norske evnet å opprettholde et fruktbart forhold til lokale herskere var gjennom å betale avgifter, samt å gi gaver.⁷² I tillegg var det et annet insentiv som gjorde at afrikanske herskere så det fordelaktig at europeiske fort lå ved kysten, nemlig handel.

I utgangspunktet var målet for europeisk handelen på Gullkysten å anskaffe gull og elfenben som skulle selges i Europa.⁷³ I bytte ønsket afrikanerne metaller, krutt og særlig skytevåpen. Europeernes våpenteknologi var overlegen i forhold til afrikanernes teknologi, og dermed var det sentralt for afrikaneren å anskaffe europeiske våpen som de kunne ta i bruk i lokale og regionale maktkamper.⁷⁴ Som konsekvens av en stadig stigende etterspørsel etter slaver i Amerika, tok etterhvert slavehandel over som desidert viktigste vare. Slavene ble hentet fra

---

⁶⁷ Svalesen 1996: 63.

⁶⁸ Ibid: 68 & 69.

⁶⁹ Weiss 2018: 51.

⁷⁰ Løken 2020: 148 & 149.

⁷¹ Hernæs 1992: 34 & 35.

⁷² Nørregård 1968: 120 – 124.

⁷³ Løken 2020: 150, 202 & 203.

⁷⁴ Hernæs 1992: 51 – 54.

innlandet og solgt til fortene ved kysten. Slavehandelen i innlandet var hovedsakelig styrt av afrikanske handelsmenn som kjøpte slaver av lokale høvdinger og konger. Slavene ble anskaffet enten ved at de ble fanget som krigsfanger, solgt av egen familie for å dekke gjeld eller simpelthen fanget av slavehandlerne. Etter at slavene var solgt til de europeiske fortene ble de oppbevart der til et skip ankom som kunne seile videre til Amerika.⁷⁵ I løpet av perioden 1660 til 1806 er det estimert at det ble eksportert omtrent 100 000 slaver fra dansk-norske posisjoner på Gullkysten.⁷⁶ For å sette det i perspektiv er det som at samtlige innbyggere i Norges syvende største kommune, Drammen, skulle blitt solgt som slaver.⁷⁷ I denne brutale økonomien ble mennesker sett på som handelsvarer på lik linje som krutt, geværer og gull. En lokal høvding beskrev handelen slik: «Vi ønsker å kjøpe tre slags varer: krutt, kuler og brennevin, og vi har tre slags varer å selge: menn, kvinner og barn».⁷⁸

Vestindia

I Vestindia etablerte Danmark-Norge sin første koloni i 1672 på den ubebodde øya St. Thomas etter et tidligere mislykket forsøk. I 1718 tok Danmark-Norge kontroll over naboøya St. Jan, før til slutt den vesentlig større øya St. Croix ble kjøpt fra franskmennene i 1733. Dermed kontrollerte Danmark-Norge tre øyer i Karibien som ble kalt dansk-Vestindia.⁷⁹ I motsetning til områdene på Gullkysten og i Asia utviklet det seg her til «fullverdige» kolonier.⁸⁰ Øyene i Karibien ble såkalte «plantasjekolonier» og målet var å dyrke ulike eksotiske varer for salg i Europa. Det var varer som tobakk, indigo, bomull og særlig en viktige vare – sukker. Sukkerproduksjon var et svært arbeids- og kapitalkrevende virke, men kunne til gjengjeld være svært profitabelt.⁸¹ Løsningen på «problematikken» i forhold til arbeidskraft ble løst ved at det ble hentet gratis arbeidskraft i form av slaver fra Afrika. Etterspørselen etter kolonivarer hadde en enorm økning i Danmark-Norge, og Europa forøvrig gjennom 1700- og 1800-tallet. Denne etterspørselen kom med bakgrunn i at det var en økonomisk utvikling i Europa som muliggjorde større kjøpekraft, også utenfor elitene. I tillegg ble varer som sukker og kaffe en del av det daglige konsumet i husholdningene.⁸² Økt etterspørsel i Europa etter kolonivarer førte til en økning i produksjonen i Karibien. Dette

---

⁷⁵ Hernæs 1992: 51 – 54.

⁷⁶ Ibid: 85.

⁷⁷ SSB 2021.

⁷⁸ Løken 2020: 241.

⁷⁹ Hansen 1970: 9-11, 18 – 19.

⁸⁰ Tomter 2007: 9 & 10.

⁸¹ Løken 2020: 49 – 53.

⁸² Palmer et al. 2014: 280 & 281, Myhre 2012: 80.

medførte igjen at det var en stadig etterspørsel etter billig arbeidskraft – slavegjorte afrikanere.

Samfunnet på øyene i Karibien var et delt samfunn på en rekke måter. De aller fleste som bodde på øyene var slaver, og for dem var hverdagen særs krevende og brutal. Samtidig som noen sleit og arbeidet uten betaling overhodet, levde en liten, slaveeiende del av befolkningen med svært gode økonomiske betingelser. De økonomiske ulikhetene gikk i all hovedsak langs de samme skillelinjene som rase, og dette var en tid der raseinndeling var en selvfølge. Det var den svarte delen av befolkningen som var slaver. De arbeidet på plantasjene som såkalte markslaver, de arbeidet i hjemmene som husholdningsslaver og i noen grad som håndverkere. Slavene ble sett på som eierens eiendom, og hverdagen deres var preget av lange arbeidsdager og brutal behandling. Hvis slavene ikke jobbet raskt nok eller prøvde å rømme, det som ble kalt løpe «maroon», risikerte de særlig brutal behandling i form av fysisk avstraffelse fra eierne.⁸³

På den andre siden sto den hvite, europeiskættede befolkning. Det var de som eide plantasjene, hadde sentrale myndighetsstillinger og var offiserer. Den hvite delen av befolkningen hadde ulikt europeisk opphav, og mange av plantasjeeierne i dansk-Vestindia hadde britisk og nederlandsk bakgrunn. I tillegg var det et betydelig innslag av den hvite befolkningen som hadde opphav i den dansk-norske konglomeratstaten, og blant dem en rekke mennesker med opphav i Norge. Nordmenn besatt en rekke ulike stillinger på øyene, og var særlig å finne blant alle sjømennene som var innom øyene. Nordmenn besatt også høytstående stillinger i kolonivelde, og et kjent eksempel på en slik historisk skikkelse er Engebret Hesselberg som var byfogd i Christiansted på St. Croix på midten av 1700-tallet. Han er kjent for å ha deltatt i avsløringa og nedkjempelsen av et slaveopprør. Et slaveopprør som ble slått ned med umenneskelige straffer. Tre av lederskikkelsene i opprøret ble straffet på en måte som er vanskelig å forstå ut fra dagens rettsstatlige prinsipper. De ble satt i et bur på torget i Christiansted for å sulte og tørste ihjel som advarsel til alle andre slaver som vurderte opprør.⁸⁴

---

⁸³ Hansen 1970: 78 - 80.

⁸⁴ Dannevig 1978: 93.

Dette var hovedbildet av hvordan samfunnet på øyene var sammensatt.⁸⁵ Et samfunn med lav til ingen sosial mobilitet. Likevel var det et mellomstjikt i det svært rasedelte samfunnet, de såkalte «frie fargede», som blant annet Øyvind Tømter belyser i sin masteroppgave «Frie fargede på St.Croix 1755 – 1800». Frie fargede var en samlebetegnelse av frie mennesker som i denne sammenheng var mennesker med helt eller delvis afrikansk avstamning. Blant disse var det svært fattig mennesker som levde på et eksistensminimum, men det var også personer som evnet å bygge opp en økonomisk formue og både være slave- og plantasjeiere.⁸⁶

Produksjonen på de vestindiske øyene ble i all hovedsak solgt i Europa,⁸⁷ og var et viktig ledd i den økonomiske politikken i det dansk-norske kongeriket. Særlig på 1600- og 1700-tallet var den økonomiske tenkningen som myndighetene i ulike land baserte seg på i stor grad bygget på merkantilisme.⁸⁸ Merkantilisme var en økonomisk tankegang som innebar at et land skulle maksimere innenlandsk produksjon, og unngå import. Hvis det var behov for å importere en vare, var det sentralt at det ble eksportert en større mengde av en annen vare. Målet var dermed å ha et eksportoverskudd, og dette ble oppnådd ved å ha så stor innenlandsk produksjon som overhodet mulig. Dermed var et viktig ledd i denne politikken nettopp anskaffelse av handelsstasjoner i Vest-Afrika for å ha «egen produksjon» av slaver. Samme logikk ble anvendt i Karibien der målet med produksjonen av kolonivarer var å sikre så stor innenlandsk produksjon som overhodet mulig. I tillegg var et viktig motiv for slave- og plantasjedriften et ønske om økonomisk profitt.⁸⁹ Den sterkt proteksjonistiske tankegangen som merkantilismen var tuftet på innebar en omfattende innenlandsk produksjon av varer, og måten ulike stater beskyttet seg fra utenlandsk konkurranse på var å innføre høye tollsatser på utenlandske varer.

Forflytningen av varer mellom Europa, Afrika, Amerika og tilbake til Europa igjen ble kalt triangelfarten eller trekanthandelen. Skip reiste til Afrika med våpen og metaller som ble byttet mot slaver, gull og elfenben. Deretter satte skipene seil mot Amerika. Der ble slavene solgt, og skipene tok ombord kolonivarer før de seilte til Europa og triangelet var fullført.⁹⁰ Et av de stedene skipenes varer endte opp var i Trondheim, og nærmere bestemt på Sukkerhuset

---

⁸⁵ Løken 2020: 299 – 306.

⁸⁶ Tømter 2007: 117 – 120.

⁸⁷ Palmer et al. 2014: 279 - 281.

⁸⁸ Ibid: 115 & 116.

⁸⁹ Bejder & Kristensen 2020.

⁹⁰ Svalesen 1996: 25 – 30.

på Kalvskinnet.⁹¹ I denne farten seilte en rekke dansk-norske skip med dansk-norsk mannskap. Et av de skipene som seilte i triangelfarten var slaveskipet Fredensborg, og videre vil oppgaven se på Fredensborgs reise fra København via Afrikas vestkyst og St. Croix til havets bunn på utsida av Tromøya.

Fredensborgs seilas i trekanthandelen

Fredensborg ble bygd i København og sto ferdig i 1753 under navnet «Cron Prindz Christian». Etter første seilas til Vestindia via Gullkysten ble skipet solgt til et privat selskap, som hadde det «korte og fyndige» navnet: «Det kongelige Oktrojerende Danske Guineiske Compagni». Med nye eiere skiftet skipet navn til Fredensborg. Skipet ble da satt i stand til et nytt seilas, og når Fredensborg var ferdig oppusset i København satt det seil for Sørlandskysten før det igjen satt kursen for det vestlige Afrika.⁹² På denne turen, som senere skulle ende i skipets forlis ved Tromøya, deltok Fredensborg i den transatlantiske slavehandelen og triangelfarten. Ironisk nok lå skipet værfast i flere dager ved Merdø på utsida av Arendal, bare noen kilometer fra der skipet senere skulle gå ned.⁹³ Med skipet seilte også nordmenn, som for eksempel sjømannen Christian Runge fra Arendal.⁹⁴

Etter at vindene ble mer gunstige satt Fredensborg ut fra Merdø og krysset over Nordsjøen til den engelske kanal. Deretter gikk turen videre sørover i Atlanterhavet før de ankret opp i Guineagulfen på utsida av Christiansborg 103 døgn etter at de seilte ut fra København. På Gullkysten ble Fredensborg ventende i månedsvis. Bakgrunnen for den lange liggetiden i Guineabukta var at det dansk-norske fortet Christiansborg brukte lang tid på å få tak i nok slaver til at skipet kunne fylles.⁹⁵ I tiden Fredensborg ventet ble en rekke av sjømennene ombord rammet av den beryktede klimafeber. Dette var en sekkebetegnelse for ulike sykdommer som ettertiden har påvist som blant annet malaria og gulfeber. Europeerne tålte livet i Afrika dårlig, og gjennomsnittslevetiden til besetningen på Christiansborg var omtrent 2 år. Det eksisterte dog noen unntak, og det er rapportert at enkelte av europeisk avstamning levde på Gullkysten i flere tiår.⁹⁶

---

⁹¹ Hove 2016: 46.

⁹² Velure 2020.

⁹³ Svalesen 1996: 48.

⁹⁴ Svalesen 2000: 51.

⁹⁵ Dannevig 1978: 32, 70.

⁹⁶ Weiss 2018: 44 & 45.

Derfor var det behov for arbeidskraft fra land når skipet skulle ombygges til slaveskip. Når skipet ble ombygd ble det satt opp høye treskanter rundt lufteområdene til slavene. Det ble bygd om under dekk der slavene skulle tilbringe store deler av døgnet under overfarten, og det ble blant annet satt opp lufteseil for at slavene skulle få luft. Hver slave fikk hver sin såkalte «slavebrisk», en angitt plass der vedkommende skulle sove. Denne plassen var mindre enn en standard likkiste.⁹⁷ Instruksen til besetningen ombord var å holde så mange slaver som mulig i live under overfarten, samt at de skulle være friske og raske når de ankom Vestindia for å selges. Denne anmodningen hadde en økonomisk forankring. Jo flere slaver som overlevde, jo mer penger var det å tjene. Derfor vasket blant annet Fredensborgs mannskap slavens oppholdsområder flere ganger om dagen for å prøve å ha levelige sanitære forhold, samt at slavene ble luftet og tvunget til å holde seg i fysisk aktivitet.⁹⁸ Selv om instruksen til sjøfolkene ombord på Fredensborg var å holde så mange slaver i live som mulig, var det utvilsomt umenneskelig forhold for slavene ombord. Et eksempel kan være at når slavene lå under dekk var de lenket sammen, og mellom hver gang det ble vasket var det sannsynligvis en større oppsamling av avføring. Det var derfor ikke overraskende at en rekke slaver døde under overfarten til Vestindia. Fredensborg tok 265 slaver ombord, og i løpet av de 78 døgnene overfarten fra Guinea til Vestindia tok, døde hele 24 slaver og 3 besetningsmedlemmer. Der medlemmer av skipets besetning fikk en verdig begravelse til sjøs med en seremoni, ble slavene hevet overbord uten noe mer oppstuss enn et notat i skipets journaler.⁹⁹

Ved ankomst til St. Croix, den største av de dansk-norske vestindiske øyene, ble slavene klargjort for salg. Dermed ble dagsrasjonene økt, samt at slavene nå spiste vesentlig mer næringsinnholdig mat. De fikk en forbedring i kosten med bakgrunn i at sunne og friske slaver ville gi bedre salgspris – et eksempel på den brutale økonomien bak slavehandelen.¹⁰⁰ Når auksjonene startet ble slavene satt i land, og de ble solgt til en rekke ulike kjøpere, blant annet fra den spanske kolonien Puerto Rico. Mens slaveauksjonen pågikk ble skipet fylt med ulike kolonivarer som sukker, mahogni, tobakk og fargetre. I lasten lå det allerede en større mengde elfenben. Når skipet var fullastet, satte Fredensborg kursen for hjemlandet.¹⁰¹ Fredensborg seilte ut fra St. Croix i september, og det var risikabelt å seile såpass seint på året

---

⁹⁷ Svalesen 2000: 106.

⁹⁸ Ibid: 109.

⁹⁹ Dannevig 1978: 100 & 101.

¹⁰⁰ Svalesen 1996: 125.

¹⁰¹ Ibid: 145.

fra Karibien. Høststormene i Skagerak kunne være nådeløse, og hadde senket en rekke skip tidligere. Det var nettopp en slik storm Fredensborg seilte rett inn i.

Etter å ha seilt over Atlanteren og gjennom den engelske kanal ankom Fredensborg norskekysten et stykke øst for Narestø, i nærheten av Arendal. Deretter var målet for skipet å seile vestover mot Kristiansand før det skulle krysse over til Danmark og København. For å avverge forlis tok skipet ombord en los fra Sandøya for å unngå skjær når skipet skulle gå forbi Tromøya.¹⁰² Men det var lite losen fikk gjort med skjærene når de nærmet seg Tromøya. Fredensborg var tungt lastet og ble presset mot land av de sterke strømmene og uværet i området. I tillegg var skipets underside dekket av store, tropiske skjellrurer som ga havstrømmene et godt tak på Fredensborg. Dermed gikk Fredensborg på land 01. desember 1768. Besetningen, passasjerene og de to slavene som var ombord overlevde sammenstøtet og det iskalde vannet, men store deler av lasten gikk tapt i havet.¹⁰³ Her blir skipet liggende i over 200 år før det blir funnet av tre lokale dykkere, Leif Svalesen, Tore Svalesen og Odd Keilon Osmundsen. Skipet er en påminnelse på en mørk del av norsk historie. En del av historien der nordmenn deltok i kjøp og salg av mennesker.

Var Norge en kolonimakt?

Funnet av Fredensborg i 1974 skapte store medieoppslag i Norge i samtida. I *Aftenposten* sto det etter funnet: «Slaveskipet «Fredensborg» er dukket opp som en funndokumentarisk sensasjon ved vår kyst».¹⁰⁴ Det var heller kanskje ikke så overraskende, for skipet var ifølge Johan Kloster ved Norsk Sjøfartsmuseum, det best dokumenterte slaveskipet som har blitt lokalisert.¹⁰⁵ I tillegg var skipet funnet ved norskekysten og inneholdt verdisaker av høy økonomisk verdi, da særlig elfenben og gull.¹⁰⁶ Kun sju år tidligere, i 1967, hadde Thorkild Hansen gitt ut «Slavenes Kyst» som var den første boka i en romantrilogi om den dansk-norske slavehandelen. I forordet til den første boka skriver Yngvar Ustvedt følgende om Hansens første bok: «Den fikk eksplosive virkninger fordi den for første gang viste oss – klart og ugjendrivelig – at dansker og nordmenn hadde drevet slavehandel av aller verste sort i mer enn 150 år».¹⁰⁷

---

¹⁰² Dannevig 1978: 127.

¹⁰³ Ibid: 128, 132.

¹⁰⁴ Sandvig 1974: 21.

¹⁰⁵ Svalesen 1996: 7.

¹⁰⁶ Et eksempel kan være fra VG: Horn 1974: 15.

¹⁰⁷ Hansen 1967: 5.

Funnet av Fredensborg var dermed gjort i en samtid som i større grad enn tidligere hadde begynt å undersøke sin koloniale fortid med et kritisk blikk. Dette var også på den tiden da post-koloniale teorier virkelig begynte å få fotfeste i verdens universiteter.¹⁰⁸ I tillegg begynte en rekke kolonier å få sin frihet.¹⁰⁹ Derfor kan det virke noe underlig at når Leif Svalesen ga ut boka «Fredensborg» to tiår senere, i 1996, skrev Vårt land følgende: «Vi nordmenn liker gjerne å tro at slavehandel var noe vi ikke var involvert i. Men Tromøy-mannen Leif Svalesens forskning på slaveskipet «Fredensborg» slår effektivt beina under en slik oppfatning. Nordmenn seilte med slavene, bemannet kolonifestningene og fraktet varene slavene produserte».¹¹⁰ Men var det ikke nettopp dette Hansen allerede hadde bevist på 1960-tallet? Og som funnet av Fredensborg i 1974 hadde belyst?

Norsk historieforskning har i liten grad belyst den norske involveringen i slavehandel og kolonialisme. Det kan likevel virke som temaet har blitt viet en større oppmerksomhet de siste årene, men dette vil bli utdypet ytterligere under delkapittelet «Har det blitt et større fokus på norsk koloni- og slavehistorie?». Ina Victoria Nebb Rånes, som skrev masteroppgave ved NTNU i 2016, skriver følgende: «Den dansk-norske slavehandelen er et område som det tilsynelatende er skrevet lite om i den norske historielitteraturen».¹¹¹ I en masteravhandling fra London School of Economics and Political Science kommer Maria Lavik til en lignende konklusjon, og skriver: «Generally speaking, the Dano-Norwegian slave trade has not received much scholarly attention in the literature on the Atlantic slave trade».¹¹² Et populærkulturelt eksempel som kommer til det samme konklusjon som Rånes og Lavik er forfatter Anders Totland i barneboka «Den Norske Slavehandelen», der han skriver: «Du har kanskje hørt om slavehandelen og tenkt at det var slikt dei dreiv med i USA i gamla dagar? (...) Men det var ingen som fortalde meg noko som helst om nordmennene som tok del. Og det var heller ingen som fortalde at Noreg var djupt involvert».¹¹³ Hvorfor har dette feltet i norsk historie vært så lite belyst?

---

¹⁰⁸ Sandmo 2015: 145.

¹⁰⁹ Palmer et al. 2014: 938.

¹¹⁰ Vårt Land 1996: 10.

¹¹¹ Rånes 2016: 1.

¹¹² Lavik 2013: 3.

¹¹³ Totland 2018: 5.

Kolonist eller koloni?

Det at Norge var underlagt Danmark kan, i følge flere av kildene, være med på å forklare hvorfor Norges rolle som kolonimakt er blitt lite belyst. Det har på den måten vokst fram to ulike syn, og Høibakk skriver: «De to største konkurrerende historiske forestillingene er hvorvidt nordmenn er kolonisert eller selv kolonister».¹¹⁴ Var Norge en dansk koloni? Det geografiske området som i dag er staten Norge var tross alt kontrollert av Danmark i 400 år, og deretter underlagt Sverige i rett under 100 år.¹¹⁵

Dette synet, altså at Norge ikke var en kolonimakt og selv en koloni, har vært et etablert syn i norsk faghistorisk tradisjon i lang tid. Historikeren Ernst Sars (1835 – 1917) mente for eksempel at Norge lå i en form for «dvalelignende søvn» i unionstida med Danmark.¹¹⁶ På den måten var ikke Fredensborgs historie, plantasjene i Vestindia eller fortene i dansk Guinea norsk historie – det var dansk historie. Det er kanskje ikke så overraskende. Sars skrev og arbeidet i en samtid der Norge som nasjon ble bygd, og nasjonalisme og nasjonalromantikk dominerte innen kunst, kultur og historieskriving.¹¹⁷ Utover 1900-tallet endret historieskrivingen seg fra å utelukkende fokusere på det nasjonale, til å prøve å kombinere det nasjonale med marxistiske tanker. Representanter for kombinasjonen av marxistisk tankegodt med nasjonale strømninger er for eksempel Halvdan Koht (1873 – 1965) og Edvard Bull (1881 – 1932). De fokuserte på sosialhistoriske aspekt som kvinne- og arbeiderhistorie, og det var i hovedsak et nasjonalt fokus i historieskrivningen. Internasjonal historie, og nordmenns rolle i utlandet, ble derfor lite vektlagt. Dermed ble ikke norsk koloni- og slavehistorie undersøkt, for denne delen av historien ble sett på som dansk og lite relevant.¹¹⁸

En historiker som støtter dette synet i dag, altså at Norge ikke var en kolonimakt, er professor Terje Tvedt, som i 2020 ga ut boka «Verdens historie – med fortiden som speil». Her skriver Tvedt følgende om Norge som kolonimakt og slavenasjon: «Norge var et av noen få «annerledesland» i Europa i den epoken da statsledelse etter statsledelse støttet opp om sine landsmenn som dro ut i den ikke-europeiske verden for å erobre og tvinge andre områder under statsledelsens makt».¹¹⁹ Tvedt påstår på ingen måte i sin bok at nordmenn ikke var

---

¹¹⁴ Høibakk 2019: 64.

¹¹⁵ Moseng et al. 2012: 11.

¹¹⁶ Rånes 2016: 8.

¹¹⁷ Ibid: 30.

¹¹⁸ Ibid: 30 & 31.

¹¹⁹ Tvedt 2020: 232 & 233.

involvert i slavehandel og kolonialisme, tvert imot, han viser til en rekke nordmenns deltagelse. Han eksemplifiserer med blant annet den bergenske kjøpmannen Jørgen Thor Møhlen som tjente store penger på slavehandel, og trønderen Peter Wessel Tordenskjold som seilte i triangelfarten på et slaveskip som 16 åring.¹²⁰ Poenget til Tvedt er at Norge var et annerledesland med bakgrunn i at den norske stat ikke engasjerte seg i slavehandel ettersom det ikke eksisterte en uavhengig, norsk stat.¹²¹ Påstanden om at Norge var et annerledesland er omdiskutert, og flere har kritisert Tvedts syn.

Kritikken av Norge som et annerledesland kommer fra flere hold, og et eksempel er Hove som påpeker at det finnes «en myte om norsk uskuld».¹²² Han underbygger denne påstanden ved å vise til Sukkerhuset på Kalvskinnet i Trondheim. Et bygg der det ble raffinerte råsukker fra Vestindia, noe som han mener er et tydelig eksempel på at Trondheim, og dermed Norge, var en del av triangelfarten. Ifølge Hove: «(...) var ikkje nordmenn passive tilskodarar til den transatlantiske slavehandelen og slaveriet i Amerika. I Trondheim var det aktive deltakarar som indirekte drog nytte av slavehandel og slaveriet gjennom vidareforedling av råsukker».¹²³ En annen som kritiserer tanken om at Norge var et annerledesland er statsviter og sosiolog Iver B. Neumann som skriver: «From a post-colonial viewpoint, Norway cannot wash its hands of its imperial European past by appealing to an alleged subaltern position within the Danish empire before 1814».¹²⁴ Et annet eksempel kan være fra boka «Kolonitid - Nordmenn på eventyr og big business i Afrika og Stillehavet», der forfatterne av boka Kirsten A. Kjerland og Knut M. Rio kritiserer «myten om at Norge er et annerledesland», og viser gjennom boka til en rekke eksempler på nordmenns deltagelse i kolonial virksomhet.¹²⁵

Etter min forståelse av debatten angående Norges rolle i slavehandel og kolonivirksomhet fremstår det nå som et ubestridt faktum og en konsensus blant historikere at nordmenn, altså mennesker fra det geografiske Norge, deltok i slavehandel, administrasjon av koloniveldet, som sjømenn på slaveskip som Fredensborg og som konsumenter av varer produsert av slaver. Slik jeg forstår uenigheten mellom ulike historikere virker det i stor grad som om konflikten ligger i definisjonen av hva «staten Norge» var. Det er et relevant poeng – den

---

¹²⁰ Tvedt 2020: 232.

¹²¹ Ibid: 233 & 234.

¹²² Hove 2016: 47.

¹²³ Ibid: 57.

¹²⁴ Neumann 2014: 16.

¹²⁵ Høibakk 2019: 27.

gang da var ikke Norge en egen stat. Norge var i union med Danmark, og etterhvert Sverige. Likevel er et lands historie, og dets folks historie, ikke bare hva politikere på øverste nivå har vedtatt som rådene politikk. Et lands historie inneholder også hva alle de individene som utgjør et land har gjort. Derfor er min påstand at Norge om ikke direkte, men utvilsomt indirekte, var en kolonimakt som profiterte på slavehandel. Dermed har også nordmenn en fortid som kolonister, slavehandlere, plantasjeeiere og slaveskipkapteiner – en del av vår fortid som i liten grad preger vårt *kollektive minne* i dag.

Kollektive minner

Historiker Ola Svein Stugu skriver i boka «Historie i bruk» om forskjellen på historie og minne. Stugu viser til at et vanlig skille mellom de to begrepene er at historie er det som skjedde i fortida, mens minne er måten vi ser på det som skjedde i fortida i egen samtid.¹²⁶ Et kollektivt minne referer til minne(r) som er felles, kollektive, for samfunnet. Stugu påpeker at enkeltindividet ofte har svært ulike minner av fortida, og et kollektivt minne fremstår derfor som en forenkling og generalisering av hvordan samfunnet som helhet minnes fortida.¹²⁷ I vår sammenheng er Norges rolle i kolonitida et relevant eksempel for å belyse forskjellen mellom individuelle- og kollektive minner. Det er en rekke enkeltpersoner som har inkludert Norges deltagelse i slavehandel i sitt minne om fortida, inkludert meg selv etter arbeidet med denne oppgaven. Men ser man på samfunnet som helhet kan det virke som at norsk deltagelse i slavehandel ikke er en del av det kollektive minnet. Så da er spørsmålet: hvordan oppstår kollektive minner?

I dannelsen av samfunnets kollektive minne er skolen en sentral institusjon, og skolen har dermed stor innflytelse i forhold til hvilke deler av fortida som skal løftes fram i undervisning.¹²⁸ Og selv om lærerne som individ har stor personlig innflytelse i det enkelte klasserom, skrives lærerplaner av blant annet historikere og vedtas av politikere, og den planen må lærerne følge. På den måten har politikere, og de fagmiljøene som politikerne konsulterer, stor innflytelse på hva som blir elevens kollektive minne. I tillegg til skolen er monumenter, museum og ikke minst massemedier sentrale i dannelsen av kollektive minner.¹²⁹

---

¹²⁶ Stugu 2008: 29.

¹²⁷ Ibid: 32.

¹²⁸ Ibid: 125.

¹²⁹ Ibid: 124 – 143.

En av de hendelsene i norsk historie som er en sentral del av det kollektive minnet til nordmenn i dag er den andre verdenskrig. Hvordan denne konflikten har blitt sett på av samfunnet i etterkrigstida og frem til i dag er et godt eksempel på hvordan kollektive minner både skapes, og endres over tid. I de første tiårene etter krigen ble det ifølge Stugu fremstilt en «patriotisk grunnfortelling». Det var en grunnfortelling som fortalte om hvordan heltene fra motstandsbevegelsen kjempet mot den tyske, okkuperende stormakten og landsforræderne som var representert av NS, Vidkun Quisling og nazistene. Det ble dermed framstilt en kamp mellom de gode og de onde.¹³⁰ Etterhvert utviklet det seg til en mer nyansert fortelling om norsk krigshistorie, og flere verk som ble utgitt utover 70- og 80-tallet stilte spørsmål ved den entydige fremstillingen av eksempelvis motstandsbevegelsen, kongens rolle og Nygaardsvold regjeringens involvering.¹³¹ Kan en lignende grunnfortelling identifiseres innen norsk koloni- og slavehistorie?

Før annen verdenskrig var det ingen norsk slavehistorie, og oppfattelsen blant historikere og folk flest var at Norge ikke hadde vært involvert i slavehandel og kolonisering. Slavehandelen og koloniseringen var dansk historie. Dermed var ikke denne delen av norsk historie del av nasjonens minne overhodet. Men i løpet av 1900-tallet kom det en rekke kilder som belyste Danmark-Norges involvering i triangelfarten og slavehandelen. Dette var for eksempel Thorkild Hansen i boka «Slavenes Kyst»,¹³² funnet av Fredensborg og Leif Svalesen bok «Slaveskipet Fredensborg».¹³³ På den måten har det blitt en nyansering i fortellingen om Norges rolle og involvering i slavehandel og kolonivirksomhet. Dermed kan vi også til en viss grad identifisere likhetstrekk mellom grunnfortellingen etter annen verdenskrig og norsk koloni- og slavehistorie. Der grunnfortellingen om andre verdenskrig bygget på en patriotisk grunnfortelling, var oppfattelsen om temaet norsk koloni- og slavehistorie at Norge ikke hadde en kolonial fortid. Selv om det har vært en nyansering er fortsatt grunnfortellingen om Norges uskyld en del av svært mange nordmenns minne. Nyanseringen har heller ikke blitt en del av det kollektive minnet i samfunnet. Det blir den kanskje aldri heller. Men min påstand er at Norges involvering i koloni- og slavehistorie bør vies større oppmerksomhet enn den tidligere har fått.

---

¹³⁰ Stugu 2021: 24.

¹³¹ Ibid: 58.

¹³² Hansen 1967.

¹³³ Svalesen 1996.

En egen historie – en egen debatt

I februar 2021 publiserte journalist Jakob Semb Aasmundsen artikkelen: ««Rase», «hvithet» og «strukturell rasisme». Hvor nyttige er begrepene fra USA?» i Aftenposten. I artikkelen gjennomgår han de tre ulike amerikanske begrepene: «strukturell rasisme», «rase» og «hvite privilegier». I følge Aasmundsen har begrepene vært brukt i USA over lang tid. I lys av «Black Lives Matter» demonstrasjonene sommeren 2020, som også tok plass i en rekke norske byer, har også disse begrepene i større grad enn tidligere blitt tatt i bruk av norsk media. Aasmundsen viser blant annet til at begrepet «strukturell rasisme» ble brukt 108 ganger av norsk media i 2019, mens i 2020 ble «strukturell rasisme» brukt hele 803 ganger.¹³⁴ Dette er en illustrasjon av hvor stor innflytelse BLM bevegelsen har hatt, også på norsk media.

I artikkelen pekes det også på problematiske sider ved å ta i bruk amerikanske begreper unyansert i en norsk kontekst, og sosiolog Julia Orupabo uttaler i artikkelen: «Om vi ikke tilpasser rasismedebattene til norsk kontekst, hvis vi ikke viser mulighetene minoriteter faktisk har her, kan det føre til mer avmakt».¹³⁵ Orupabo advarer dermed om faren ved å ha en debatt om rasisme basert på en amerikansk kontekst, og ikke en norsk. Sosiolog Arnfinn H. Midtbøen er også skeptisk til å adaptere den amerikanske debatten direkte inn i en norsk kontekst, og skriver: «Et overdrevent fokus på strukturell rasisme kan danne et feilaktig, overdrevent negativt bilde av minoriteters sjanser i Norge. Noe som kan forsterke fremmedgjøringen».¹³⁶ For å adaptere den problemstillingen Aasmundsen, Midtbøen og Orupabo presenterer inn i vår kontekst er det ikke bare amerikanske begreper som dominerer den norske debatten, det er også amerikansk og andre staters historie som preger vår historiefortelling og vårt kollektive minne innen koloni- og slavehistorie. Derfor bør denne delen av norsk historie bli ytterligere belyst.

---

¹³⁴ Aasmundsen 2021.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Ibid.

Hvordan kan enn løfte og nyansere det kollektive minne om norsk koloni- og slavehistorie?

For å kunne ha «en egen norsk debatt», er det avgjørende at det ligger grunnleggende historiske kunnskaper til grunn. Jeg har derfor identifisert tre ulike faktorer som er av betydning for å belyse norsk koloni- og slavehistorie: skolen, populærkultur og faghistorikere. Forfatter Anders Totland poengterer hvordan han på skolen lærte om slavehandel som noe amerikanere, briter og spanjoler drev med, og det var først i voksen alder han lærte at nordmenn hadde vært involvert.¹³⁷ I masteroppgaven «Kolonitiden – en komparativ analyse av norske og danske lærebøker om kolonisering og kolonitiden» sammenligner Eilertsen hvordan danske og norske lærebøker skriver om temaet kolonisering og kolonitid. Han konkluderer med at hovedfokuset i både danske og norske lærebøker ligger på avkoloniseringen av franske og britiske kolonier. Eilertsen skriver: «Det kan virke noe paradoksalt at hovedfokuset i lærebøkene både i Norge og Danmark er at kolonisering og avkolonisering var noe som hovedsakelig ble drevet av Frankrike og Storbritannia».¹³⁸ Rånes poengterer i sin masteroppgave hvordan Danmark-Norges involvering i slavehandel ikke fantes i lærebøkene før 1988, og er siden lite omtalt.¹³⁹

Norske elever kan dermed lite om norsk involvering i slavehandel. Hvordan skal norske elever og ungdom da kunne ta inn over seg, diskutere og forstå dagens utfordringer med rasisme uten å ha en forståelse for deres egen historiske bakgrunn innen temaet? Historiefaget i skolen er et viktig fag for å gi elever en grunnleggende samfunnsforståelse, samt en viktig del av dannelsen av identitet.¹⁴⁰ Når det kommer til norsk historie gjelder det å løfte fram både «positive» og «negative» deler av fortida. Rånes skriver: «(...) er det også viktig å ta med skyggesidene av Norges historie. Dette bidrar til å legge grunnlag for elevens moralske verdier samt deres kritiske sans og danning».¹⁴¹ I møte med en stadig mer globalisert verden med fremvekst av sosiale medier og «fake news» er utvikling av elevers kritiske sans sentralt. Da bør også skyggesidene av norsk historie inkluderes i undervisningen.

---

¹³⁷ Totland 2018: 5 & 6.

¹³⁸ Eilertsen 2017: 58.

¹³⁹ Rånes 2016: 36.

¹⁴⁰ Utdanningsdirektoratet 2020.

¹⁴¹ Rånes 2016: 56.

Norsk koloni- og slavehistorie bør også bli belyst i medium som populærkultur, aviser og bøker. Skal historie nå et bredt lag av befolkningen er det sentralt at nettopp populærkultur, aviser og bøker tar opp teamet. Stugu peker på hvordan populærkulturelle innslag nærmest uten unntak har større påvirkningskraft enn fagtekster.¹⁴² Og et tema som har blitt viet mye plass de siste årene i norsk populærkultur er den andre verdenskrig. Heroiserende filmer som «Max Manus»¹⁴³ og tv-serien «Kampen om tungtvannet»¹⁴⁴ ble fulgt av en opprivende debatt i kjølevannet av Marte Michelets bok «Hva visste hjemmefronten?».¹⁴⁵ Den heroiserende grunnfortellingen ble ytterligere utdypet og nyansert gjennom blant annet Ida Jacksons bok om frontkjempernes slektninger,¹⁴⁶ mens NRK-serien Frontkjempere ble møtt med mye kritikk.¹⁴⁷ Hadde det vært et lignende fokus innen populærkulturen på norsk koloni- og slavehistorie er min antagelse at det sannsynligvis ville økt kunnskapsnivået i befolkningen om teamet. I tillegg ville det gi rom for flere nyanser i debatten rundt den transatlantiske slavehandelen.

Temaet norsk koloni- og slavehistorie har også blitt viet liten oppmerksomhet fra norske faghistorikere. Det er blitt utgitt noe arbeid på dette feltet, fra blant annet Hernæs, men det er likevel påfallende at det er svært lite faghistorisk arbeid på området.¹⁴⁸ Ifølge Løken har temaet blitt viet større oppmerksomhet i Danmark.¹⁴⁹ Bakgrunnen for at norsk koloni- og slavehistorie er et lite undersøkt i felt i norsk historie har vi undersøkt tidligere. Men mitt poeng i denne delen av oppgaven er å understreke viktigheten av å ha en sterk og levende norsk fagtradisjon som undersøker denne delen av norsk historie. Faghistorikere ved universitetene er de som lærer opp neste generasjons historikere og historielærere som senere skal formidle historie til neste generasjon. Det er også til historikere samfunnet vender seg for svar når nåtidens problemer og utfordrings bakteppe skal undersøkes. Norsk koloni- og slavehistorie er også et svært dagsaktuelt tema både globalt og nasjonalt. Globalt ved at verden igjen ser spenninger mellom minoriteter og majoriteter, svarte og hvite, i f.eks. USA. Nasjonalt ved at Norge og nordmenn blir påvirket av utfordringer fra resten av verden via internett og sosiale medier. I tillegg er Norge blitt et flerkulturelt samfunn de siste tiårene,

---

¹⁴² Stugu 2008: 139.

¹⁴³ Rønningen & Sandberg 2008.

¹⁴⁴ Sørensen 2015.

¹⁴⁵ Michelet 2020.

¹⁴⁶ Jackson 2015.

¹⁴⁷ Kristiansen 2021.

¹⁴⁸ Hernæs 1992: 1.

¹⁴⁹ Løken 2020: 15.

og vi har også opplevd uro og spenning mellom majoriteter og minoriteter her i landet. Da er det synd at det kun er skrevet ett samlet verk på norsk om Norges koloni- og slavehistorie,¹⁵⁰ og det er et verk som har høstet en del kritikk.¹⁵¹

Har det blitt et større fokus på norsk koloni- og slavehistorie?

Tidligere i oppgaven har jeg vist til at norsk koloni- og slavehistorie har vært et lite belyst felt i norsk historie, både innen det faghistoriske feltet, i media, i lærebøker og populærkultur forøvrig. Likevel kan det virke som som antallet kilder som omtaler temaet muligens har økt de siste årene. Det er selvsagt en viss mulighet for at man ser det temaet man skriver om overalt når noe jobbes med over lengre tid. Likevel er det påfallende innen det faghistoriske feltet at de masteroppgaven jeg har lokalisert i min søken etter kilder innen temaet denne oppgaven tar for seg er publisert de siste 10 – 15 årene.

Selv om det ikke er et mylder av masteravhandlinger som er publisert de siste årene, kan det virke som det er en viss økning i antall oppgaver som har blitt skrevet. Høibakks oppgave er fra 2019,¹⁵² Eilertsens fra 2017¹⁵³ og Rånes sin fra 2016¹⁵⁴ er eksempler på nylige publiseringer. Kanskje kan det indikere at fokuset på temaet norsk involvering i slavehandel har fått mer oppmerksomhet blant historiestudenter de siste årene? Det er dermed ikke usannsynlig at denne trenden vil fortsette, og at vi derfor vil kunne se flere faghistoriske publiseringen innen norsk koloni- og slavehistorie de kommende årene. Det er tross alt dagens historiestudenter som skal skrive morgendagens historie.

En annen viktig faktor som jeg ønsker å trekke fram er populærkulturelle innslag som inneholder stoff innen temaet kolonialisme og slavehandel, og at det virker som det publiseres mer stoff enn tidligere. Det har de siste 10 årene blitt lansert en rekke filmer og tv-programmer om dansk-norsk koloni- og slavehistorie, samt den transatlantiske slavehandelen generelt. Filmer som «Guldkysten» fra 2015¹⁵⁵ og «Slaveskipet – Norges mørke kolonihistorie» fra 2020 er eksempler på ny lanserte filmer.¹⁵⁶ Av tv-programmer er

---

¹⁵⁰ Løken 2020.

¹⁵¹ Gran 2020.

¹⁵² Høibakk 2019.

¹⁵³ Eilertsen 2017.

¹⁵⁴ Rånes 2016.

¹⁵⁵ Dencik 2015.

¹⁵⁶ Tellefsen 2020.

«Slaveriet»¹⁵⁷ og «Slavenasjonen Danmark» gode eksempler.¹⁵⁸ Innen skjønnlitteratur er romanserien «Vestindiakvintetten»¹⁵⁹ og barneboka «Den norske slavehandel» relevante eksempler på relativt nye publiseringer.¹⁶⁰ Fortsetter denne trenden vil flere nordmenn få et innblikk i den transatlantiske slavehandelen. Både hvordan de internasjonale mekanismene fungerte, stormaktenes rolle og Danmark-Norges involvering.

Et annet eksempel som viser hvordan norsk involvering i den transatlantiske slavehandelen blir belyst i dagens Norge er appen «Edvard Sills eventyr». Appen er utviklet av Tidvis Utvikling AS, som er et ideelt AS, og de arbeider med formidling av historie og kulturarv.¹⁶¹ I appen blir man kjent med gutten Edvard Sill fra den dansk-norske kolonien St. Croix som har blitt sendt til Kristiania av foreldrene sine. Det som gjør Edvard annerledes enn de aller fleste som bor i Kristiania på denne tiden er at han er mørk i huden. Sill er nemlig barn av en norsk, plantasjeeiende mann og av en mor som var en frigjort slave. Ved å gå på byvandring med appen nedlastet på telefonen kan barn og unge få et innblikk i hvordan Oslo (Kristiania) så ut på 1790-tallet, hvordan de levde og hvordan det var å ha et annerledes opphav i 1700-tallets Norge.¹⁶² I avisartikkelen i Aftenposten som omtaler appen møter vi familien Martinez-Håndlykken som prøver ut appen på byvandring i Oslos gater. Familien består av to voksne, en far fra Cuba og en mor fra Norge, og to barn som er født og oppvokst i Norge. Füsser Hurtado Martinez, som er far i familien, uttaler i artikkelen: «det er lettere å forklare hva rasisme er, når man kan historien om kolonitiden og slaveri» og «(...) initiativet som «Edvard Sills` eventyr» gjør det lettere å snakke med barn om rasisme».¹⁶³ På bakgrunn av de eksemplene jeg nå har presentert kan det virke som fokuset har blitt større på norsk koloni- og slavehistorie.

Avslutning

Denne oppgaven har tatt utgangspunkt i to spørsmål, og det første av dem er: hvordan er Norges fortid når det kommer til slaveri- og kolonivirksomhet? For å undersøke Norges fortid

---

¹⁵⁷ Jacobovici 2020.

¹⁵⁸ Skjøed 2021.

¹⁵⁹ Romanserien «Vestindiakvintetten» består av 5 bøker skrevet av Fartein Horgar, og første boka kom ut i 2016: Horgar 2016.

¹⁶⁰ Totland 2018.

¹⁶¹ Tidvis Utvikling AS u.å.

¹⁶² Aasmundsen & Bjørge 2021: 34 & 35.

¹⁶³ Ibid: 35.

innen slaveri- og kolonivirksomhet undersøkte jeg først bakgrunnen for handel på havet med Asia, Afrika og Amerika generelt, og deretter Danmark-Norges rolle i denne handelen. Det viser seg at Danmark-Norge har en fortid som kolonieeieende og slavedrivende stat. Danmark-Norge drev næringsvirksomhet basert på kjøp og salg av mennesker. Disse menneskene ble utnyttet som arbeidskraft for å produsere «kolonivarer» som sukker, kaffe og bomull. Slaveskipet Fredensborg, og skipets seilas i trekanthandelen, er et godt eksempel på hvordan mekanismene i den dansk-norske koloniøkonomien fungerte. Skip seilte fra Danmark-Norge med varer som ble solgt i Afrika i bytte mot slaver. Slavene ble igjen solgt på øyene i Karibien, og slaveskipene ble fylt med varer fra plantasjene og satte seil mot Europa. Fredensborg er også et godt eksempel på hvordan Norge, som en del av den dansk-norske konglomeratstat, var deltagende i den transatlantiske slavehandelen. Skipet seilte via Norge på vei til Gullkysten, med nordmenn ombord som sjømenn, og forliste på utsida av norskekysten. Andre eksempler på Norges del i koloni- og slavehistorie kan være Engebret Hesselberg fra Ringerike sin rolle som byfogd på St. Croix eller sukkerraffineringen på Sukkerhuset i Trondheim.

Det andre spørsmålet som denne oppgaven har tatt for seg er: hvilken plass har norsk koloni- og slavehistorie i dagens kollektive minne? Etter å ha undersøkt Norges fortid innen slaveri og kolonivirksomhet fant oppgaven at norsk historieforskning i liten grad har undersøkt dette temaet. Det har sannsynligvis delvis bakgrunn i at det har vært to konkurrerende syn: hvorvidt Norge var en kolonist eller koloni? Funnene i oppgaven indikerer at Norge har en kolonial fortid. Det leder videre til spørsmålet om Norges fortid innen koloni- og slavehistorie har en plass i dagens kollektive minne. Ettersom Norge og nordmenns rolle i Danmark-Norges kolonivirksomhet ikke har blitt sett på som en del av vår historie, preger denne delen av norsk historie i liten grad vårt kollektive minne i dag. Etter mitt syn bør denne delen av norsk historie belyses i større grad enn tidligere, og bli en del av Norges kollektive minne om vår egen fortid. Det er derfor identifisert tre ulike måter å belyse norsk koloni- og slavehistorie ytterligere på: i skolen, populærkultur og faghistorisk forskning. Den oppvoksende generasjon av norske elever møter i dag debatter rundt samfunnsproblemer som rasisme og fremmedgjøring i sin hverdag, som spørsmålet om fjerningen av Ludvig Holbergs statue er et eksempel på. I møte med slike spørsmål er det avgjørende at norsk ungdom har en grunnleggende forståelse for norsk koloni- og slavehistorie for å kunne ta stilling til denne type utfordringer. Deler av ansvaret for en slik opplæring hviler på skolen. For å belyse denne delen av norsk historie kan også populærkulturelle innslag spille en viktig rolle. Men spesielt

innen historiefaget har faghistorikere et særlig ansvar for å løfte fram og belyse skyggesider av norsk historie. Det viser seg at det bare er utgitt ett samleverk om norsk koloni- og slavehistorie. Dette er altså et felt i vår historie som behøver ytterligere forskning.

Litteraturliste:

Aasmundsen, S. J. (2021, 23.februar). «Rase», «hvithet» og «strukturell rasisme». Hvor nyttige er begrepene fra USA? *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/kultur/i/oA7l4B/rase-hvithet-og-strukturell-rasisme-hvor-nyttige-er-begrepene?fbclid=IwAR0pK63uaChulXs9ttaFCTVmd3EpylTCSPumiB8tn-GqwfaPdzAdK25YSmM>

Aasmundsen, S. J. & Bjørge, J. S. (2021, 26.februar). Alle bør prøve dette for å lære om Oslo. *Aftenposten*. s. 34 & 35.

Bejeder, P. & Kristensen, B. *Merkantilisme og danske tropekolonier, ca. 1600-1917*. Danmarkshistorie DK – Aarhus Universitet. <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/merkantilisme-og-danske-tropekolonier/>

Bokmålsordboka. (1993). *Definisjons- og rettskrivingsordbok*. Universitetsforlaget.

Brimnes, N. (2012a). *Den danske koloni på Guldkysten 1659-1850*. Danmarkshistorie DK – Aarhus Universitet. <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/den-danske-koloni-paa-guldkysten/>

Brimnes, N. (2012b). *Vestindisk-Guineisk Kompagni, 1671-1754*. Danmarkshistorie DK – Aarhus Universitet. <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/vestindisk-guineisk-kompagni/>

Buchanan, L, Bui, Q og Patel, J.K (2020, 3.Juli). *Black Lives Matter May Be the largest Movement in U.S. History*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/interactive/2020/07/03/us/george-floyd-protests-crowd-size.html>

Carrega, C og Allen, K (2020, 18.juli). *Historians debate America's history of racism and Confederate monuments*. ABC news. <https://abcnews.go.com/US/historians-debate-americas-sordid-history-racism-confederate-monuments/story?id=71486827>

Dannevig, W. H. (1978). *Slaveskipet Fredensborg*. Gyldendal Norske Forlag.

- Dencik, D. (Regissør). (2015). *Gullkysten* [Film]. Haslund/Dencik Entertainment.
- Eilertsen, S. T. (2017). *Kolonitiden: en komparativ analyse av norske og danske lærebøker om kolonisering og kolonitiden*. [Masteroppgave]. UIT.
- Eriksen, L.T. (2017). *Globalhistorie 1750 – 1900*. Cappelen Damm Akademiske.
- Gran, S. (2020). Besværlig gjenbruk av sekundærkilder. *Prosa – tidsskrift for sakprosa*. 25 (6). <https://prosa.no/kritikk/besvaerlig-gjenbruk-av-sekundaerkilder>
- Hansen, T. (1967). *Slavenes Kyst*. Den norske bokklubben.
- Hansen, T. (1968). *Slavenes Skip*. Den norske bokklubben.
- Hansen, T. (1970). *Slavenes Øyer*. Den norske bokklubben.
- Haugland, H. (2020). *I Sjøfartens Tid – Arendal 1723 – 1900*. Cappelen Damm Akademiske.
- Herbjørnsrud, D. (2020, 25. Juli). Originalkilder fra 1730 dokumenterer Ludvig Holbergs investeringer: Holbergs ukjente forhold til slavehandelen. *Khrono.no*.
<https://khrono.no/originalkilder-fra-1730-dokumenterer-ludvig-holbergs-investeringer-holbergs-ukjente-forhold-til-slavehandelen/503676>
- Hernæs, P.O. (1992). *The Danish slave trade from West Africa and Afro-Danish relations on the 18th-century Gold Coast*. [Doktorgradsavhandling]. Universitet i Trondheim.
- Horgar, F. (2016). *Paradisets elendige*. Aschehoug.
- Horn, S. (1974, 28.september). Slaveskip med elfenbenlast. *VG*, s. 15.
- Horten, O. J. & Horten, E. Lois. (2017). *Slavery and Public History: The Tough Stuff of American Memory*. The University of North Carolina Press.

Hove, J.O. (2016). Sukkerhuset i Trondheim: historia og minnet om industrietablering og transatlantisk slavehandel. *Selskabet til Bevaring af Industrimiljøer*, 2016, 46-61.

Høibakk, J. (2019). *Nordmenns rolle i dansk-norsk kolonitid: Analyse av historiografi og avisdebatter, 1980 – 2017*. [Masteroppgave]. UIT.

Jacobovici, S. (Regissør). (2020, 21. Januar). *Slaveriet*. [TV-program].
<https://tv.nrk.no/serie/slaveriet/sesong/1/episode/1/avspiller>

Jackson, I. (2015). *Morfar, Hitler og jeg*. Aschehoug.

Johannesen, A., Tufte, A. P. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til Samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt Forlag.

Jørgensen, H. (2018). *Slavehandel i den dansk-indiske kolonihistorie*. Danmarkshistorie DK – Aarhus Universitet. <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/slavehandel-i-den-dansk-indiske-kolonihistorie/>

Knutsen, T & Henschien, S. (2020, 12. juni). *Flere tusen har signert krav om å fjerne statuer i Oslo: – Jeg blir sjokkert*. TV2.no. <https://www.tv2.no/a/11490584/>

Kristiansen, A. (Regissør). (2021, 06. April). *Frontkjempere*. [TV-program].
<https://tv.nrk.no/serie/frontkjempere>

Körber, L. A. (2018). Gold Coast (2015) and the Danish economies of colonial guilt. *Journal of Aesthetics & Culture*, 10(2), 25 – 37.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20004214.2018.1438734>

Lavik, M. (2013). *Small players in the big game – Norwegians and the slave trade*. [Masteroppgave]. London School of Economics and the Political Science.

Løken, R. (2020). *De Dansk-Norske Tropekoloniene – sukker, krydder, slaver og misjon*. Solum bokvennen.

- Melve, L. & Ryymin, T. (Red.). (2018). *Historikerens Arbeidsmåter*. Universitetsforlaget.
- Michelet, M. (2020). *Hva visste hjemmefronten?* Gyldendal.
- Moseng, O.G., Opsahl E., Pettersen, G.I. & Sandmo, E. (2012). *Norsk historie 1537 – 1814*. Universitetsforlaget.
- Morgenbladet. (2020, 08.juni). Statuer rives ned og males røde.
<https://morgenbladet.no/kultur/2020/06/statuer-rives-ned-og-males-rode>
- Myhre, J.A. (2012). *Norsk historie 1814 – 1905*. Det Norske Samlaget.
- Neumann, B. I. (2014). Imperializing Norden. *Cooperation and conflict*, 49(1), 119 - 129.
<https://www.jstor.org/stable/45084246?seq=1>
- Nordisk Tidende. (1974, 03. oktober). Vrak av Slaveskip funnet utenfor Arendal.
- Nørregaard, G. (1968). *Guldkysten : de danske etablissemeter i Guinea*. Fremad.
- Palmer, R.R., Colton, J. & Kramer, L. (2014). *A history of Europe in the Modern World* (11.utgave). Mcgrawhill Education.
- Pedersen, E. B. (2021, 17.februar). Forteller om norsk slavehandel: – Vårt regime var hardere.
Dagsavisen. <https://www.dagsavisen.no/kultur/2021/02/17/forteller-om-norsk-slavehandel-vart-regime-var-hardere/>
- Rønningen, J. & Sandberg, E. (2008). *Max Manus*. [Film]. Filmkameratene AS.
- Rånes, I.V. *Den dansk-norske transatlantiske slavehandelen: en kvalitativ analyse av dens omtale i norsk og dansk historielitteratur*. [Masteroppgave]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Sandmo, E. (2015). *Tid for historie – en bok om historiske spørsmål*. Universitetsforlaget.

Sandvig, H. (1974, 19.oktober). Et vrakfunn til ettertanke. *Aftenposten*, s. 21.

Solberg, M. (2020, 31. juli). «Falske nyheter» og villedende påstander - Kritikk av de fem såkalte Holberg-bidrag til slavehandelen. *Khrono.no*.

<https://khrono.no/falske-nyheter-og-villedende-pastander/504318>

Skjød, C. (Produksjonsleder). (2021, 27. Januar). *Slavenasjonen Danmark* [TV-program].

<https://tv.nrk.no/serie/slavenasjonen-danmark/sesong/1/episode/1/avspiller>

Statistisk sentralbyrå (2021, 03.mars). *Norges 100 mest folkerike kommuner*.

<https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/norges-100-mest-folkerike-kommuner?tabell=446939>

Stugu, O. (2008). *Historie i bruk*. Det norske samlaget.

Stugu, O. (2021). *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne*. Det norske samlaget.

Svalesen, L. (1996). *Slaveskipet Fredensborg – og den dansk-norske slavehandel på 1700-tallet*. Cappelen Fakta.

Svalesen, L. (2000). «*The Slaveship – Fredensborg*». H. Aschehoug & Co.

Sørensen, P-O. (Regissør). (2015, 04.Januar). *Kampen om tungtvannet*. [TV-program].

<https://tv.nrk.no/serie/kampen-om-tungtvannet>

Tellefsen, O.T. (Regissør). (2020). *Slaveskipet – Norges mørke kolonihistorie* [Film]. Media Service.

Tidvis utvikling AS. (u.å.). *Edvard Sills` eventyr*. Tidvis.no. Hentet 14. april 2021:

<https://tidvis.no/edwardsills/index.html#doner>

Tomter, Ø. (2007). *Frie fargede på St. Croix – 1755 – 1800*. [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo.

Totland, A. (2018). *Den norske slavehandel*. Gyldendal Norske forlag AS.

Tvedt, T. (2020). *Verdens historie – med fortiden som speil*. J.M. Stenersens Forlag as.

Ustvedt, Y. (2001). *Trankebar – nordmenn i de gamle tropekoloniene*. Cappelen.

Utdanningsdirektoratet (2020). *Læreplan i historie – fellesfag i studieforberedende utdanningsprogram*. Utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/lk20/his01-03>

Velure, I. (2020, 21.oktober). *Slaveskipet Fredensborg*. UIO.no.
https://www.norgeshistorie.no/enevelde/1251_slaveskipet-fredensborg-.html

Vårt Land. (1996, 28. oktober). *Slavehandel på norsk*.

Waage, H. H., Tamnes, R. & Vik, H. (2013). *Krig og fred i det lange 20. århundre*. Cappelen Damm Akademiske.

Weiss, H. (2018). The European and Eurafican Population of the Danish Forts on the Eighteenth-Century Gold Coast. *African Economic History*, 46(1), 36 – 68.
<https://muse.jhu.edu/article/694344/summary>

Wiesner-Hanks, E. M. (2013). *Early Modern Europe 1450-1789*. (2. utgave). Cambridge University Press.

